

Міністерство освіти і науки України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Національна академія правових наук України

**ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО В СИСТЕМІ
МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ:
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ**

Матеріали «круглого столу»

(Харків, 4 грудня 2015 року)

За загальною редакцією *А. П. Гетьмана*

Харків
«Право»
2015

УДК 349.6
ББК 67.307
Е45

*За зміст та якість матеріалів
відповідальність несуть автори публікацій*

Екологічне право в системі міждисциплінарних зв'язків: методологічні засади : матеріали «круглого столу» (Харків, 4 груд. 2015 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Х. : Право, 2015. – 344 с.

ISBN 978-966-458-918-2

Збірник містить тези наукових доповідей учасників «круглого столу», що відбувся у м. Харкові 4 грудня 2015 р.

Розраховане на науковців, фахівців у галузі права, студентів юридичних вищих навчальних закладів та всіх, хто цікавиться питаннями екологічного, земельного та аграрного права України.

УДК 349.6
ББК 67.307

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2015
ISBN 978-966-458-918-2 © Офортлення. Видавництво «Право», 2015

явність запозичених понять інших галузей права, які екологічне право адаптує з метою вирішення власних завдань і здійснення своїх основних функцій. Так, у Директивах та у Правилах екологічної відповідальності 2008 (the European Communities (Environmental Liability) Regulations 2008) Європейського Союзу вживаються наступні поняття — «adverse effects», «environmental damage», «pollution», «environmental harm», які також отримали своє закріплення у екологічному праві України як «екологічна шкода». Необхідно звернути увагу, що екологічна шкода (шкода навколишньому природному середовищу) в доктрині екологічного права України не має уніфікованого підходу щодо визначення. Проте цей інститут є складним і комплексним поняттям з властивими тільки йому характеристиками, зокрема, визначальною його рисою є присутність нематеріальної складової в сутності екологічної шкоди. Із розвитком галузі екологічного права науковці та практики відзначали особливості відносин у цій сфері, зокрема, що стосуються шкоди, яка виникає в результаті екологічних правопорушень і має властиві їй специфічні риси.

Необхідно звернути увагу, що незважаючи на тісний міждисциплінарний зв'язок екологічного права з іншими галузями права, закріплення поняття «екологічна шкода» ані у цивільному праві, ані у кримінальному не відбулося, тим самим нівелювавши практичне закріплення цього виду шкоди у інших галузях права.

Дрочаль Ольга Миколаївна
здобувач кафедри екологічного права
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬ ВОДНОГО ФОНДУ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ В ЛИТОВСЬКО-ПОЛЬСЬКУ ДОБУ

Важливим періодом для України, який вплинув на розвиток правового регулювання земель водного фонду (в сучасному їх розумінні) є литовсько-польська доба (XIV–XVII сторіччя), за часи якої відбувається «природне взаємопроникнення правових систем» Польського коро-

лівства (з 1347 р.), Великого князівства Литовського (з 1452 р.) та частини земель України.

У земельно-правовому регулюванні того періоду, поряд із дією звичаєвого права, все більший розвиток отримують нормативно-правові акти Литовського і Польського законодавства: «Саксонське Зерцало» (1210), Литовські статuti (1529, 1566, 1588 рр.), «Статті Магдебурзького права» Бартоломея Троїцького (1556 р.), «Устава на волоки» Сигізмунда II Августа і волочна поміра (1557 р.), «Акти права Магдебурзького» 1629 р. тощо.

Спочатку земельно-правові положення мають розрізнений характер, проте згодом з'являються акти, що мають для регулювання земельних відносин більш комплексний характер і винятково велике значення.

Наприклад, реформа Сигізмунда-Августа (або т.з. «волочний перемир») залишила нащадкам цілу низку організаційних новацій: внутрішній землеустрій, поділ ріллі за якістю, земельний кадастр, межування сіл та ін.

Також, в Україні була сприйнята значна кількість положень Саксонського Зерцала – найстарішої правової збірки Німеччини (1210–1234 рр.), що містить ряд постанов, які стосуються: 1) користування громадськими водоймами для транспорту та рибної ловлі; 2) встановлення і охорони приватного права на річки, ставки, та інші водойми; 3) визначення, в певній мірі, основ загального водокористування у наведений період часу. Наприклад, зазначалось, що «проточне водоймище є загальним для транспорту та рибної ловлі. Риболов вправі навіть використовувати бечівник у відповідного берега такої ширини, на яку він може зробити крок з судна». Разом з тим, Саксонське Зерцало охороняло і права приватного власника на водойми, що знаходяться в його володінні, погрожуючи пенею тому, хто буде ловити рибу в природному водоймищі, що належить іншій особі, та пенею ще більшого розміру тому, хто буде ловити рибу в чужому, штучно виритому ставку.

В Статуті Великого князівства Литовського 1588 р., який пішов далі в розвитку водно-земельних відносин, закріплюються принципи так званого «берегового права». Так, «якщо річка становить кордон між чиймись маєтками, або землями, полями, луками, лісами до цієї річки прилеглими, то кожен від свого берега має право користуватися цією річкою до половини. А коли порубіжна річка нанесла до якогось берегу пісок, склала там приріст, то все це повинно належати тому господареві, чий берег. А якщо річка раптово звернула свою течію в інший бік, то старе русло залишається надалі кордоном, і якщо буде воно приносити

яку-небудь користь, то кожен від свого берега має право користуватися ним до половини. Обидва ж берега такої річки, що звернулись в інший бік належать тому, по чийй землі вона прийняла свою течію». Також регулювалося питання правової охорони приватної власності на водні об'єкти шляхом встановленої заборони вилову риби в чужому озері та привласнення чужого озера або іншого водного об'єкта, навіть «якщо вони знаходяться в твоєму лісі». Крім того, Статутом визначалися правові основи сервітутних відносин. Наприклад, встановлювалася вимога, згідно з якою «хто має свої бортії, або озера, луги в чужому лісі, той може їздити на озеро з неводом, але не брати собак, рогашин, рушниць, чим би міг завдати шкоду звіру». Статутами Великого князівства Литовського вже встановлювалася відповідальність за шкоду: 1) нанесену через перекопання ріки сусіда 2) спричинену приватним водним об'єктом.

Із літературних пам'яток того часу можна зробити висновок, що за часів литовсько-польської доби правовідносинам щодо використання та охорони земель водного фонду (в сучасному їх розумінні) не приділялась окрема правова увага, однак порядок використання вод і сполучених з ними земель можна знайти в загальних правових основах використання земель і вод в свою чергу. Так, по відношенню до користування землями водного фонду і водними об'єктами вже широко діяло так зване «берегове право», згідно з яким, власником річки до її середини стає власник прилеглої земельної ділянки, а право власності на «текучі води» обмежується лише правами власників інших земель, що лежать за течією тієї ж текучої води.

Землі, зайняті водними об'єктами, переважно перебували в приватній власності, але могли перебувати в загальному користуванні (якщо мова йшла про судоходні ріки). В цій відповідності води поділялися на публічні і приватні, причому критерієм такої класифікації стає судоходність або несудоходність водного потоку; розвивається судноплавство, для чого уздовж берегів водного шляху (ріки або каналу) залишали сухопутну полосу (бечівник) для тяги човнів, плотів, облаштування причалів, інших потреб судноплавства.

Як і за часів Київської Русі люди робили греблі, встановлювали млини, змінювали русло рік, збільшували або знижували рівень води у водних об'єктах, у зв'язку з чим, законодавство вже встановлювало відповідальність за шкоду, спричинену діями людини в процесі використання вод. Але поки що ця відповідальність носить характер виключно захисту приватної власності. Законодавство того часу ще не містить норм щодо охорони

водних об'єктів та прибережних земель, а людина не розглядала воду та прилеглу до нього землю, як взаємопов'язані природні елементи.

В підведення підсумків можна виділити литовсько-польську добу як окремий період, що вплинув на формування правового регулювання земель водного фонду (в сучасному їх розумінні) на території України.

Список використаної літератури:

1. Земельне право України [Текст] : Підручник / За ред. О. О. Погрібно-го та І. І. Каракаша. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К. : Істина, 2009. – С. 25.
2. Донець О. В. Історико-правові засади розвитку законодавства у сфері охорони земель [Текст] / О. В. Донець / Правова охорона довкілля: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія / А. П. Гетьман, А. К. Соколова, А. В. Анісімова та ін. ; за ред. А. П. Гетьмана. – Х. : Право, 2014. – С. 113
3. Земельне право України: Навчальний посібник / За ред. А. М. Мірош-ниченко. – К. 2007. – С. 40, 42
4. Статут Великого княжества Литовского с подведением в надлежащих местах ссылки на конституции, приличные содержанию оного. Перевод с польского. Часть вторая от седьмого раздела до конца. – Вид. Санктпетер-бург, 1811. – С. 96, 97, 120, 125, 127.
5. Л. И. Дембо. Основные проблемы Советского водного законодатель-ства. – Вид. Ленинградского государственного ордена Ленина Университета им. А. А. Жданова.,1948. – С. 9

Кім Ганна Аркадіївна
здобувач кафедри екологічного права
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ОХОРОНИ ОБ'ЄКТІВ РОСЛИННОГО СВІТУ, ЗАНЕСЕНИХ ДО ЗЕЛЕНОЇ КНИГИ УКРАЇНИ

У сучасних умовах світової глобалізації та появи нових екологічних загроз для об'єктів рослинного світу, занесених до Зеленої книги України, зокрема та рослинного світу в цілому проблема застосування саме